

NAZLI ERAY'IN *KADIN TOHUMU* ÖYKÜSÜNÜN FEMİNİST EDEBİYAT ELEŞTİRİSİYLE İNCELENMESİ

Merve Esra POLAT*

Geliş Tarihi: Nisan, 2017

Kabul Tarihi: Ağustos, 2017

Öz

Feminizm, cinsiyetçi yanlılık üzerinde temellenen ve cinsiyetler arasındaki ayrımcılığın nedenlerini sorgulayıp çözüm yolları arayan teorik ve politik bir harekettir. Edebiyatın söz konusu ayrımı sağlama ve sürdürme noktasındaki etkin rolü aynı hareketin feminist edebiyat eleştirisi şeklinde edebî alanda da var olmasına neden olur. Çalışmada kadının kadın yazar tarafından kadın bakış açısıyla sunulduğu bir metin olan *Kadın Tohumu* incelenecektir. İncelenen öykü toplumun kadına, erkeğe ve kadın-erkek ilişkilerine bakışını, içselleştirilmiş toplumsal cinsiyet düşüncesini irdelemektedir. Öyküde kadın, erkeğe göre ve onun bakış açısından tanımlanır; bireysellikten, kendilikten ve öznellikten yoksun, eve, erkeğe lazım olan nesne konumundadır. Kadının söz konusu nesne durumunu fantastik bir konuyla işleyen yazar, kadının ikincil statüsünü görünür kılarak eleştirir.

Anahtar Sözcükler: Feminizm, edebiyat eleştirisi, toplumsal cinsiyet, öykü, *Kadın Tohumu*.

THE ANALYSIS OF NAZLI ERAY'S *KADIN TOHUMU* IN FEMINIST LITERARY CRITICISM

Abstract

Feminism is a theoretical and political movement based on sexist bias and seeking solutions to the causes of discrimination between genders. The active role of literature in maintaining and sustaining such distinction leads to the same movement to exist in literary context as feminist literary criticism. In the study, *Kadın Tohumu*, which is a text that is woman presented by the female author in terms of the female point of view, will be examined. The analysed story criticizes the view of society, man, woman and woman-man relations, and internalized gender. The woman is defined according to man and from his point of view; it is the object that is necessary for the home, man, lacking in individuality, self and subjectivity. The writer, who works the object state of woman in a fantasy context, criticizes the woman's secondary status by making it visible.

Keywords: Feminism, literary criticism, gender, short-story, *Kadın Tohumu*.

* Arş. Gör.; Karadeniz Teknik Üni., Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, mervesrapolat@gmail.com.

Giriş

Feminizm kadınların sosyo-ekonomik ve politik hakları ile kadının erkek cinsi karşısındaki eşitliğini savunan ideoloji ve hareketler toplamıdır. Kadın bakış açısından toplumda kadın ve erkek arasında var olan eşitsizlikleri araştırmaya odaklanır ve erkeklerin sosyal ilişkilerde nasıl baskın olduğu, kadınların nasıl kısıtlandığı üzerinde durur. Kadınların “insan” olduğunu savunur.

Erkekler kendilerini daima birinci cinsiyet olarak kurgularken kadını “öteki” yani ikinci cinsiyet kabul eder. XVII. yüzyılda Descartes akıl ve bedeni birbirinden ayırır (2013: 81-2). Fatmagül Berktaş; aklın ve kültürün erkeğe, beden ve doğanın ise kadına ait kılındığı bir söylem oluşturulduğunu söyler. Erkek ölümsüz kültür ürünleri yaratırken kadın ölümlü bedenler yaratmakla daha değersiz bir iş yapmaktadır. Erkekler insanlar ile Tanrı arasındaki iletişimi sağlayan öznelerdir, kadınlar ise Tanrı’ya ancak erkek aracılığıyla ulaşabilir. Söz konusu kanıtlanmamış / kanıtlanması mümkün olmayan varsayımlar ataerkil sistemin dayattığı ve dogma hâline getirdiği, yine sistem tarafından tanrısal bir nitelik ve değişmezlik kazanan insan yasalarıdır (2012: 27). Kadın erkek arasındaki ilişkide ataerkil söylem hiçbir zaman etkisini yitirmeyip feminist hareketin kadın bedeni üzerindeki kazanımları bile erkeğin istekleri altında ehlileştirilerek / asimile edilerek / ticarileştirilerek kadınların aleyhinde devam eder. Temel endişesi kadın özgürlüğüne dayanan feminizm erkek ve kadının varoluşlarını gerçekleştirirken cinsiyet ayrımının temel olduğu ilişkinin açmazlarını araştırır. Kadının ataerkil sistemde kendisine dayatılan rolleri reddetmesi, düzenlemesi ve toplumsal inşa unsurlarının ortaya konulmasıyla ikinci cinsiyet basamaklıından sıyrılması için mücadele eder.

Doğa / kültür dikotomisi kadını ikinci cinsiyet olarak kurar ve her bakımdan erkeğin zıt kutbuna yerleştirir. Doğayla özdeşleştirilen kadın erkekten daha az değer görerek uygarlıktan dışlanır ama bir yandan da erkek cinsel ilişkiye girmek ve neslini devam ettirmek için kadınlara yakınlık kurar. Hegelci bir efendi köle ilişkisinde kadın hem erkeğin varlığını devam ettirmesi için gereklidir hem de radikal bir öteki konumundadır (Öztürk 2009: 6). Simone de Beauvoir kadının erkek karşısında değersizleştirilmesini kadının hayvansı yanının vurgulanarak insanın – özellikle heteroseksüel beyaz erkeğin– hayvandan üst konuma yükseltilmesine benzetir (1993: 35-6). İnsan üstündür; çünkü sadece hayat vermez, hayatı riske atar. Bu yüzden insanlıkta doğuran değil öldüren cinsiyete üstünlük verilir (Yuval-Davis, 2010: 26). Kadının doğurganlığı iktidarını kaybetmek istemeyen erkek için daima korkutucu bir güç olmuştur. Elisabeth Badinter, vajinanın fallustan daha ürkünç olduğunu söyler. Korkutucu bir gizemle çevrelenmemiş olan fallus yaralayabilir, tecavüz edebilir ama öldürücü bir araç değildir. Oysa zengin bir edebiyata yol açan, doğurganlığıyla hayat veren vajina gözle görülür olmadığı için

gizemli ve tehlikelidir. Bu sebeple mitlerde vajina, doyurulması olanaksız bir güç, bir mağara, erkekler için ölümcül bir tuzak olarak nitelenir (1992: 136-7). Dörthe Binkert cinsel ilişkide erkeğin rolünün kadını almak olmadığını aksine vajinanın fallusu aldığını ifade eden kök anlayışa dikkat çeker. Ejakülasyon (fişkırma) erkeğin kadın tarafından yutulan gücüdür. Erkeğin kadının içine girmesi doğum sürecinin tersine çevrilmiş hâli gibidir; erkeği doğuran kadın onu yok da edebilir. Erkek rahme dönerken tükenir ve hiçliğe döner (Binkert 1995'ten *akt.* Sezer 2014: 98). Bu sebeple kadın ikili karşıtlıklarla edilgen kılınarak erkeği hiç yapan vajinadan duyulan korku bastırılır:

En çok korkanlar, korkularını patolojik ölçülere vardıranlarsa erkekler: İkili karşıtlıklar olmazsa yok sayılacaklarını sezen, kadını kendi varlıklarını kanıtlamak için kullanan, onda ötekini yaratarak “ben”i oluşturan, kurgulayan erkekler. Gözleri phallus’larında, erki yitirmek kaygısıyla yanıp tutuşuyorlar. “Ben” bir imgeye dayandığında, kaçınılmaz olarak imgeleşiyor, soyutlaşarak gözden kaybediliyor, kaybedildikçe daha da panikle aranır duruma düşüyor. Sistem sürekli phallus’larının hâlâ orada olduğunu, yitirilmediğini kendi kendilerine kanıtlamak, hatırlatmak zorunda kalan, korku ve endişe dolu erkekler yaratıyor. İçinden çıkılmaz, ölümcül bir kısır döngü. Yitirilmiş erkeğin “ben”ini de yitirmedeğinin kanıtı, ancak ötekinin ötekiliğinin korunmasıyla mümkün. Teselliye yalnızca kadını farklı, “boş” ve düşman olarak saptayarak ulaşılabilir (Ergun, 2009: 3-4).

Ataerkil düzeni tehdit etme potansiyeline sahip kadının “öteki” pozisyonunda kurgulanması toplumsal cinsiyet yoluyla yapılır. “Cinsiyet” (sex) ve “toplumsal cinsiyet” (gender) kavramları zaman zaman birbirinin yerine kullanılır; ancak temelde ayrı noktaları işaret eder. Toplumsal cinsiyet; biyolojik cinsiyetin dışında kültürel ve ideolojik yapının hayat verdiği aile, eğitim, din gibi çeşitli kurumlar vasıtasıyla bireyin toplumsallaşma sürecinde ona enjekte edilen cinsiyettir. Toplumsal cinsiyette esas husus cinsiyetin biyolojik manası değil biyolojik cinsiyetin gereği olarak tasarlanan düşünce ve davranış kalıplarının sergilenmesidir.

“Terim anlamıyla cinsiyet, genellikle sabitliği ifade ederken toplumsal cinsiyet, cinsiyetle ilgili toplumsal süreçlere işaret eder” (Durakbaşa, 2000: 35). Catharine MacKinnon’a göre “toplumsal cinsiyeti üreten heteroseksüelliğin hiyerarşik yapısıdır, bu yapıda erkekler kadınları kendilerine tabi kılmaktadır” (MacKinnon’dan *akt.* Butler 2009: 86). Judith Butler, toplumsal cinsiyet inşa eden kültürün yasalar üzerinden algılanmasının eski biyolojik kader formülasyonlarının yerini alıp kültürün kadermiş gibi görülmesine neden olduğunu ifade eder (Butler, 2014a: 54).

“Cinsiyet, biyolojik olarak belirlenen bir durumdur. Kadınlık ya da erkekliğin biyolojik yönünü ifade eder, biyolojik yapıya karşılık gelir ve bireyin biyolojik cinsiyeti bağlamında belirlenen demografik bir kategoridir. İnsanların nüfus cüzdanlarında yazan cinsiyet söz konusu terime uygundur” (Bayhan, 2013: 153). Biyolojik anlamda kadın ve erkek adları altında iki cinsiyet vardır. Üreme sistemleri cinsiyetleri ayıran özelliştir. Bireyler iki cinsiyetten birine aidiyetle dünyaya gelir. Cinsiyetlerinin belirlenmesi anne ve babadan gelen kromozomların sonucudur. Toplumsal cinsiyet ise erkek ve kadından beklenen rol ve davranışların oluşum süreci ile yeniden üretimiyle alakalıdır. Toplumsal cinsiyet rolleri aile, okul, din, en genel anlamda kültürel dokudaki kodlamalar vasıtasıyla bireye öğretilmektedir: “Erkeklerin ve kadınların durumları biyolojik kaderin bir ürünü değildir; bu durum öncelikle toplumsal bir inşa süreci sonucunda belirlenmiştir. Erkekler ve kadınlar biyolojik olarak farklı bireylerin birleşiminden farklı bir şeydir” (Kergoat, 2009: 9). “Kişinin belli bir biyolojik cinsiyette doğmasına karşın kültürel ve tarihsel gösterenlerle kadın adı verilen tarihsel fikri cisimleştirerek toplumsal cinsiyetini edinmesi toplumsallaşma sürecinin erkek ve kadın durumlarının belirlenmesindeki etkinliğinin göstergesidir” (Berktaş, 2009: 62).

İnsan, belirli bir toplumsal ortamda dünyaya gelmekle toplumsal ilişkiler ağının da tam ortasında bulunur. Bireyin cinsiyeti biyolojik doğasından çıkıp yaşamı boyunca maruz kalacağı kültürel yapıyla şekillenir. Erkeklik ve kadınlık tanımları biyolojiyle beraber toplumsal doğaya göre kurgulanır. Farklı toplum ve zamanlarda doğup yaşayan bireyler biyolojik cinsiyetleri aynı olmasına rağmen farklı roller sergilemektedir. Buldukları çevre ile yetiştirilirken onlara kodlanan, öğretilen rollerin farklılığı biyolojik doğanın dışındaki mekanizmanın işlevselliğini ortaya koyar. Bu mekanizma farklı iki ilişki yapısına sebep olur. Örneğin iş bölümü yapısında ev işleri ve çocuk bakımının örgütlenmesi, ücretsiz ve ücretli iş arasındaki bölünme, emek piyasasının ayrımcılığı ve “erkekler için işler” ile “kadınlar için işler” yaratılması, eğitim ve terfiye ayırım güdülmesi, ücretler ve mübadelede eşitsizlik gibi durumlar söz konusudur (Connell, 1998: 138).

“Toplumsal cinsiyet “bedeni oynamak” yani kişinin kendi bedenini kültürel bir gösterge boyutunda giymesidir” (Butler, 2014: 77). Bedenleri toplumsal uzam içinde yeniden üretir ve örgütler. Feminizmin en önemli konularından biri de kadın bedeni hakkındaki tartışmalardır. Kadın bedeninin disiplin altına sokulmasının amacı, ekonomik ve politik iktidarı korumaya yönelik bir önlemdir. Bedensel bir olgu olarak cinselliğin örgütlenmesi ile istenen güzellik algısının yaratılması belirli toplumsal cinsiyet rol ve dikotomilerini kurgular, meşrulaştırır ve pekiştirir (Berktaş, 2012: 23-5). “Kadınlar üzerinde baskı kuran ve toplumsal cinsiyet ekseninde kadına yüklenen güzellik algısı, inşa sürecinde kadını biçimlendiren önemli bir unsurdur.

Güzellik, küçük yaştan itibaren engellenemez şekilde kadına atfedilir veya kadından esirgenir. Kadın güzelliğe sahip değilse onu elde etmek için çabalar; sahipse kesinlikle kaybedecektir” (Pacteau, 2005’ten akt. Elçik, 2009: 260).

Feminist Edebiyat Eleştirisi

1960’larda Amerika, İngiltere ve Fransa’da toplumsal ve politik bir savaş şeklinde yeniden canlanan genel feminist hareketin edebiyattaki yansıması feminist eleştiri kadınların metinlerde genellikle nasıl temsil edildiği, bir sınıflama aracı olarak kullanılan temsillerin yetersizliği üzerinde duran edebiyat eleştirisidir. Kadının ve erkeğin toplumsal gerçekliğinin cinsiyet tarafından biçimlendirilmesi gibi kadın yaşantısının edebi biçim içindeki tasviri de cinsiyetlendirilmektedir. Feminist edebiyat eleştirisi ataerkilliğe edebiyat eleştirisi yoluyla saldırır, edebiyattaki tecavüz edilmiş kadın tasvirini sorgular, ataerkil tasvirlerin sırrını çözerek erkeklerin kadınlar üzerindeki iktidarında tecavüzün oynadığı rolle tecavüz korkusunu ortadan kaldırmaya çalışır ve edebiyatın kadınların deneyimleriyle bağdaşmayan cinsiyet tanımları yapmasıyla ilgilenir (Humm, 2002: 12-9). Femininliğin pasif ve duygusal temsiline odaklanır. Kadın edilgen bakıcı konumundayken erkek mantık ve eylemle ilişkilendirilip yapan / fail olarak kabul edilir. Erkek kendine ait özelliklerle kadın ise erkek cinsiyetle olan farklılıkları bağlamında tanımlanarak kadının temsili daima eksik bırakılır:

Kadın, erkek toplumun hem “içinde” hem “dışında”dır, hem o toplumun romantik bir çiminde idealize edilmiş bir üyesi hem de kurban edilmiş sürgünüdür. Kadın bazen, erkek ile kaos arasında duran şey, bazen de kaosun cisimleşmiş hâlidir. İşte bu nedenle kadın bu rejimin kesin tanımlanmış sınırlarını bulanıklaştırarak sınıflandırmaları bozar. Kadınlar erkek egemen toplumda temsil edilirler, gösterge, imge ve anlam tarafından sabitleştirilirler; ama bu toplumsal düzenin aynı zamanda “olumsuz” yönü oldukları için her zaman o toplumda fazlalık gibi, lüzumsuz görünen, şekillendirilmeyi reddeden, temsil edilemeyen bir yanları da vardır. (Eagleton, 2014: 197).

Feminist eleştiri edebiyatta kadının eşsiz doğası ve önemi konularında bilinçliliği arttırmayı amaçlar ve dilin kadını nasıl marjinal hâle getirdiğini vurgular. Kadın üzerindeki ekonomik, politik, sosyal ve psikolojik baskıların altını çizer. Erkek egemenliğinin neden norm hâline getirildiğini sorgular. Bunu yaparken erkekler gibi kadını nesneleştirmekten uzak durur, onu özne kabul eder. Edebiyatta erkekleri yücelten önyargıları araştırır ve bütün edebiyatı feminist bakış açısıyla yeniden inceler / değerlendirir. Feminist eleştirinin üzerinde durduğu sorular temel bir öneme sahiptir:

Feminist bir gündem ve estetiği tanımlayacak güce sahip miyiz? Alternatif bir kadın yazarlar listesi oluşturmadan, cinsiyete ilişkin, kendileri sorunsal oluşturan, tasvirleri çözümlememiz ve parçalamamız olanaklı mıdır? Yoksa bu iki etkinliğe birden mi

ihtiyaç duyuyoruz? Ataerkil edebî pratiğin parçaları olan “yüksek” ve “düşük” yazı sıradüzeninden nasıl uzak durabiliriz? En önemlisi, Birinci ve Üçüncü Dünya ikili sisteminden ve etnik-merkezci olmaktan nasıl sakınabiliriz? (Humm, 2002: 21)

Maggie Humm'a göre bu sorularla edebî metinlere yaklaşan feminist eleştirmenler üç temel varsayımı paylaşmaktadır. İlki cinsiyetin dil yoluyla kurulması, yazı üslubunda görünür hâle gelmesi ve üslubun cinsiyetçi ideolojilerin ifade edilmesini temsil etmek zorunda olmasıdır. Bu bağlamda cinsiyet ile edebî biçem arasındaki etkileşimin sistematik bir açıklaması yapılır, iktidar ile cinsel sorunları içeren dil konusundaki meselelerden söz edilir. İkincisi cinsiyet bağıntılı yazı stratejilerinin bulunmasıdır. Erkek ve kadınlar farklı söz dağarcığına sahiptir ve söz dağarcığını farklı türlerden cümlelerde kullanırlar. Son varsayım ise ekonomik ve toplumsal gelenekten etkilenen edebiyat eleştirisinin kadınların eserlerini ya da eğitimlerini değersiz göstermek için eril normlar kullanmasıdır (2002: 21-2). Dile getirilen varsayımlarla hareket eden feminist edebiyat eleştirisinde dört sorunla ilgilenilir:

İlki, eril edebiyat tarih konusunun, eril metinlerin yeniden incelenmesi, bunların ataerkil varsayımlarının saptanması ve bu metinlerde kadınların toplumsal, kültürel ve ideolojik normlara göre nasıl temsil edildiğinin gösterilerek konumlandırılmasıdır. Bu eleştiri izlekseldir, edebiyatta bir izlek olarak kadınlara baskı yapılması üzerinde odaklanır ve bir kadın okurun erkeklerin ürettiği yapıtların tüketicisi olduğunu varsayar. İkincisi, kadın yazarların görünmezliklerini ele alır. Feminist eleştirmenler, göz ardı edilmiş kadınların metinlerine ve kadınların daha önce edebiyat dışı kabul edilen sözlü kültürüne büyük önem veren yeni bir edebiyat tarihi oluşturmuşlardır. Üçüncü olarak feminist eleştiri okurlara yeni yöntemler ve değişik bir eleştiri pratiği sunmakla “feminist okur” sorunuyla karşı karşıya gelir. Böyle bir pratik, geleneksel eleştiride hakkıyla değerlendirilmeyen, annelerle kızların ya da anne / kız empatisinin metinsel anlamlarının yansıtılması üzerine odaklanır. Dördüncüsü, feminist eleştirinin, yeni bir yazı ve okuma bütünlüğü yaratma yoluyla bizim de feminist okurlar olarak edimde bulunmamızı sağlama amacı taşımasıdır (Humm, 2002: 26).

Feminist eleştiri yazar ve okur temelinde metne yaklaşırken iki nokta üzerinde özellikle durur ve iki ana yaklaşımı esas alır:

- 1a. Kadının erkek yazarlar tarafından erkek bakış açısıyla sunumu
- 1b. Kadının kadın yazarlar tarafından kadın bakış açısıyla sunumu
- 2a. Okur olarak kadına yönelik
- 2b. Yazar olarak kadına yönelik (Moran, 2011: 250)

“Yazar veya okurun kadın olması durumlarında metnin farklı bir şekilde yapılacağı ve algılanacağı düşünülür. Çünkü metindeki cinsel ideolojinin kurgulanması ve gözlemlenmesinde kadın ile erkeğin bakış açısı aynı değildir. Kadın olarak okumak için dışı olmak yeterli değildir, dışılığın anlamını bilmek gerekir” (Moran, 2011: 250). Moran’ın ilk yaklaşımına çalışmada incelenecek metinde olduğu gibi kadının kadın yazar tarafından erkek bakış açısıyla sunumunu eklemek de mümkündür.

Elaine Showalter, İngiliz romanında kadın yazarları incelediği çalışmasında 1840’lardan çalışmayı yaptığı zamana kadarki süreyi üç evreye ayırır. Birinci evrede (1840-1880) kadın yazarlar erkek yazarları taklit eder, ataerkil kültürün onayladığı çerçevede onlarla yarışır ve takma erkek adları kullanırlar. İkinci evrede (1880-1920) artık erkeklere öykünmeyen kadın yazarlar bilinçli olarak erkek geleneğinden ayrılır ve feminist bir tavırla kadınların uğradıkları haksızlıkları dile getirirler. 1920’den beri süregelen üçüncü evrede kadınlar taklit ve protestoyu bir yana bırakarak kadın yaşantısına eğilir, kadınlara özgü estetiği araştırırlar (Moran, 2011: 256).

Feminist edebiyat eleştirisinin türleri vardır. Kimisi metne Marksist, psikanalitik, yapısalıcı, postyapısalıcı veya sosyalist temelli yaklaşır, kimisi yazara, metne ya da okura odaklanır. Marksist feminist eleştirinin konusu edebî ve toplumsal deneyim arasındaki bağıntıdır. Marksist eleştirmenler determinist kültür modelinden, kültürel ve cinsiyetlendirilmiş temsilcilere odaklanan modele döner. Psikanalitik eleştirinin konusu anne, baba ve çocukların psikik ilişkisi; cinsellik ve cinselliğin dile getirilişi arasındaki ilişki; yazarlar ile okurların paylaştığı kimliğin değişkenliğidir. Postyapısalıcı, yapısökümcü ve postmodernist olarak metne yaklaşan eleştirmenler, edebiyat ile dilin toplumsal güç tarafından kontrol edildiğini, sabitlenmiş edebî terimlerin anlamlarının çoğaltılarak açılabilceğini, bu terimlerin politik belirleyicilerinin anlaşılıp ötesine geçilebileceğini savunurlar (Humm, 2002: 47-9). Yine de feminist eleştirinin ilk örneği edebiyata kadın okurlar açısından bakmak olduğu için genellikle okur merkezli kuramlar arasında yer alır.

“Kadın Tohumu” Öyküsünün Feminist Edebiyat Eleştirisiyle İncelenmesi

Nazlı Eray’ın feminist bakış açısına göre bir distopyayı anlattığı “Kadın Tohumu” öyküsünde kadın ve erkek gözünden kadının nesneleştirilmesi, abartılı ve mizahi bir dille anlatılmaktadır. Bir kadının anlatıcısı olduğu metinde fantastik bir buluştan, erkeklerin ideallerindeki kadını bir saksıya ekip yetiştirebilecekleri satılık kadın tohumundan yola çıkılarak toplumsal cinsiyet meselesi irdelenmektedir. Kadın belli rollerin insanı olarak alınıp satılan bir meta aracına dönüşmektedir. Erkek tarafından istenen ideal bir eş ve sevgili özelliklerine sahip çeşit çeşit kadın tohumlarının yurtdışındaki bir laboratuvarından getirtilerek satışa sunulduğunu,

tohumların toprağa ekilmesinden iki ay sonra etikette yazan özelliklere sahip ideal bir kadına sahip olunacağını yazan gazete haberiyle başlayan öykü; toplumun kadına, erkeğe ve kadın-erkek ilişkilerine bakışını, içselleştirilmiş toplumsal cinsiyet düşüncesini eleştirmektedir.

Öykü, doğa-kültür dikotomisine vurgu yapar. Bu ikili karşıtlık, hem ataerkil düzen hem de ekofeminist eleştiride vardır. Ataerkil düzende rasyonelitenin temsilcisi kabul edilen erkek, kültürün de sahibidir. Kadın ise doğayla özdeşleştirilir. Val Plumwood'a göre kadın ve doğa arasında çok fazla mistik bağ kurduğu için eleştirilen ekofeminizm; dünyanın hâkimi erkeği, kadını baskı altına almaktan, ikinci cinsiyet kabul etmekten ve doğanın tahribinden sorumlu tutar; kadın ve doğanın birlikte özgürleşeceğine inanır. Kadın ve doğa birbirine tarihsel bakımdan yakındır. Ataerkil kapitalist sistem kadının ve doğanın sorunlarından sorumludur (2004: 33-4).

İncelenen öyküde de doğaya müdahale edilmektedir. Bu müdahale bilim tarafından yapılır. Bilimin sahibi, kültür ve uygarlığın da sahibi kabul edilen erkektir. Normalde tohum, bir bitkiye aitken metinde bitki yerine geçen ve saksıda yetiştirilen kadındır. Tohumların uygun fiyatı ile her türlü saksı ve toprakta büyütülmeye uygun olması, tohumlar sayesinde erkeklerin kurtulduğu başlık parası kadın statüsünün göstergeleridir. Kadın az bir ücret karşılığında satın alınabilir ve her ortamda yetiştirilebilir. Çünkü nesneleştirilen kadının herhangi bir şekilde herhangi bir şey talep etme hakkı yoktur. Yapması gereken işlevsel olarak erkeklerin ihtiyaçlarını karşılamaktır. Erkekse kamusal alanda hiyerarşik olarak üstün kabul edilen uğraşlardan kazandığı parayla doğayı, dolayısıyla kadını satın alan öznedir. Başlık parasının normalleştirildiği bir toplumda başlık parası ve tohum ücreti arasında kurulan paralel bağ fantastik unsurlarla hâlihazırdaki bir uygulamanın kadını ne derece aşağıladığını fazlasıyla görünür kılar. Kadın daima sahip olunan iken erkek; kendi iktidarında kendine bahşettiği güç, zekâ ve dolayısıyla maddi kazanım avantajlarıyla sahip olmandır.

Erkeklerin ihtiyaçlarını tam anlamıyla karşılayabilmek için uygun ücretli kadın tohumundaki çeşitlilik had safhadadır. Tohumlar sayesinde İngilizce konuşan, ev işi yapan, güzellik kriterleri farklı olan ya da egzotik ülke kadınlarının özelliklerini taşıyan kadınlara sahip olmak mümkündür. Egzotik kadın tohumları aynı zamanda Tayland gibi turizm gelirleri egzotik kadın ticareti üzerine kurulan ülkelere yapılan bir gönderme niteliğindedir. Kadın konusundaki sayısız seçenekler, ataerkinin kadını erkeğin zevkine hitap eden bir meta şeklinde kurguladığını gösterir. Zevk veren ve alan öznenin statü bakımından birbirlerine göre konumlanışı söz konusu kurguda da kadının arka plana atılmasına yol açar. Söz hakkı olmayan kadın, kendisinden talep edilen zevk verme görevini yerine getirdiği ölçüde arzulanan ve değerlendirilen bir nesnedir.

Zevk verme potansiyeline rağmen Zekai'nin sorumluluk sebebiyle tohum almaktan çekinmesi, erkek tarafından erkeğe göre her anlamda güçsüz kabul edilen kadının korunup kollanması, ekonomik anlamda bakılması gerektiği inancının ifadesidir. Nasıl ki kendini bakma becerisi olmayan bir bitki ya da evcil hayvan sorumluluk istiyorsa kadın da erkek olmadan hayatını idame etme kabiliyeti olmayan bir varlık gibi algılanır. Çünkü erkeğin bakış açısına göre kadın, hapsedildiği ev içine alışırken kamusal alanın öngördüğü rasyonel yetiye sahip olmadığından daha önemli addedilen işleri yapamaz, zihinsel ve fiziksel bakımdan kendini dış tehlikelerden koruyamaz. Dolayısıyla sadece erkekler değil kadınlar tarafından da içselleştirilerek kadın işine dönüştürülen ev işlerine layık görülür. Ev içi emeğin ücretsiz olmasının aksine kamusal alanda verilen emek maddi karşılığını bulurken kadının harcadığı para da erkeğin güç gösterisine dönüşür. Bu sebeple tohumların etiketindeki “fazla para harcamayan tür” (Eray, 2002: 163) ifadesi, erkek bakış açısında erkeğin kazandığı parayı harcayan kadın imgesini vurgular. Erkek, kadın emeğini küçümseyip kendi emeğini değerli kılarak ve finansal anlamda ödüllendirerek kadını erkeğe bağımlı kılan politikalarını sürdürür.

Kadın tohumları müşterilerinin sadece erkekler değil aynı zamanda kadınlar olması, ataerkil iktidar ilişkilerinde ikincil plana atılan kadınların da toplumun düzenine uyum sağlayıp erkeğin arka planında kalmaya razı olarak ellerinde tuttıkları ikincil iktidarlarını kaybetmemek ve rahatlarını gecekonduda yaşayan kadınlar ya da teknoloji harikası tohumlarla sürdürmek istediklerinin göstergesidir. Dolayısıyla kadınlar, gecekonduda yaşayan potansiyel hizmetçi kabul ettikleri hemcinslerine karşılık tohumlardan belki mazbut bir şey çıkıp ev işlerini ona yaptıracağını düşünerek erkeğin iktidarı kabul edilen bilim tarafından bir meta hâline dönüştürülen kadınlardan kendileri de satın almak ister. Erkek, kadından özellikle cinsel anlamda yararlanmak isterken ev işinin kadın işi olarak içselleştirildiği bir toplumda kadın, kendine biçilen ve kendinin de kanıksamış olduğu görevi bir başka kadına aktarmak arzusundadır. Deniz Kandiyoti'nin “ataerkil pazarlık” kavramı erkek iktidarının tek yönlü işlemediğini; baskıcı öğelerinin yanında koruyucu nitelikleri olduğunu da söyler. Kamusal alandaki erkek egemenliğini kabullenmiş kadınlar, özel alanda hemcinsleriyle rekabete girerek kendi mikro iktidarlarını yaratırlar. Güç ve özerklik kaynağını başka bir kadını cinsiyetçi söylemlerle ezerek korumaya alan ve toplumsal uyumu gerçekleştiren kadın, koruma karşısında erkek baskısını meşrulaştırır; ataerkil sistemin çarkları arasındaki yerini alır (Kandiyoti, 2011: 13-9).

Baba veya arkadaş konumundaki evli erkeklerin tohumlardan almak istediklerini duyan kadınların tepkilerini de “ataerkil pazarlık” kavramı içinde değerlendirmek mümkündür. Önce annesini düşünerek tepki veren kadın hemen ikna olur ve babasının isteğini gayet normal

karşılar. Babasının kadın için ayrı bir ev tutmasını dahi sorun etmez. Çünkü koruyucu ve baskıcı ögeleri aynı anda barındıran “namus” algısı, merkeze kadın bedenini alır. Bu sebeple saksıda yetiştirilen kadınlar tanımlanırken “namuslu” ve “rahat” ifadeleri özellikle vurgulanır. Kadınları beden olarak gören ve görünüşleri doğrultusunda ahlaklı-ahlaksız / namuslu-namussuz şeklinde sınıflandıran ataerkil sistem, erkeğe verdiği iktidarla onaylamadığı kadınları olumsuz şekillerde yaftalar. “Namus” kavramıyla kadın ve erkek arasında yaratılan performatif farklılık, “çapkın” ve “fahişe” tanımlarını da besler. Birden fazla erkekle cinsel birliktelik yaşayan kadın, fahişe şeklinde nitelenirken; kadın karakterin babası ve arkadaşı Şükrü gibi erkekler metne göre çapkındır. “Playboy Şükrü, çapkınlıktan evlenemiyor” (Eray, 2002: 165) cümlesiyle özgür erkek cinselliği “sevimli” hâle getirilirken Şükrü’nün “Etraf kadın dolu... Tohumu ne yapayım. Bakması, büyütmesi... Hem üçüncü dünya ülkelerindedir bu tohumlar. Damping mi var, dedin. Yani bir Vietnamlı filan çıkar, çekilmez” ile “Alırım bir tane, senin hatırın için” (Eray, 2002: 165) ifadeleri kadının ne derece değersiz kılındığını ortaya koyar.

Kadının erkek gözünü memnun etmek amacıyla oyun ya da gösteri figürü hâline getirilmesi, kadının erkek zevkini tatmin eden ve “namus” kavramı üzerinden erkeğin sahip olduğu bir nesneye dönüşen konumunun göstergesidir. Kadını beden üzerinden kuran söylem, kadın cinselliğini denetim altında tutan kadın doğum uzmanı Mustafa Bey’in kadınların hastalıklı olabileceği endişesiyle devam eder. Doktor, tohumlardan çıkan kadınlara mutlaka rahim ağzının taranmasını sağlayan “smear testi” yapılmasını önererek kadın cinselliğini olumsuz bakımdan ön plana çıkarır. Erkeğin değil de kadının hastalıklı olabileceği vurgusuyla bedeninde kendisinden başka herkes tarafından hak iddia edilen kadın, cinsel bakımdan erkeğe zarar ya da zevk verene dönüştürülerek kadının cinsel kimliği tam anlamıyla istismar edilir.

Tohum edinme meselesinde kardeşi ve babasıyla yetinmeyen kadın karakter, çapkın bir arkadaşını da tohum alması için ikna eder. Tohumların büyük kolaylık olduğunu, İsviçre’de özel laboratuvarında işleminden geçtiğini, kadınların istenilen şekilde yetiştirebileceğini ifade eder. Tohumların üzerindeki etikette kadının söylemini destekleyen ifadeler yer almaktadır: “Artık kadın, erkeğe göre ve onun bakış açısından tanımlanır; bu tanımlamada o, bireysellikten, kendilikten ve öznellikten yoksun bir nesnedir. Eve ve erkeğe lazım olan nesne / makine olarak görülür. Seçme hakları yok, nesnelere, sadece itaat ediyorlar” (Eray, 2002: 163).

Kadın tohumlarına olan izdiham karşısında insanların şaşırması, kadına bu kadar rağbet olmasını anlamsız bulmaları kadının toplum içindeki algısının yansımalarıdır. Hatta birçoğuna göre söylenen fiyat da kadın için çoktur. İçlerinden biri oğluna iki tane tohum aldığını, oğlu hangisini beğenirse onu alacağını söyler. Çünkü annenin de erkek evlat sahibi olarak eklendiği ataerkil düzende kadın; erkekler karşısında düşünsel ve duygusal bakımdan ikinci

planda kalmaya mahkûm bırakılmakta ve ailede erkeğin hizmetçisi şeklinde konumlandırılmaktadır. Bu sebeple iki ay sonra tohumlar kadına dönüştüğünde kadınların Hint, Kübalı, Amerikan, İtalyan veya Avusturyalı çıkması ve anlamadıkları bir dil konuşması tohumları satın alanlar için büyük bir sorun değildir. Sadece anlatıcının kardeşi sarışın değil de Hintli bir esmer olduğu için –kriter yine beden– bozulsada ailesi kızı çoktan kabullenmiştir. Çünkü erkeklerin ya da kayınvalide konumundaki kadınların tohumlardan beklediği entelektüel yoldaşlık değil, bedenen hizmettir. Kadının yeri erkeğin yönetimindeki evdir ve ev odaklı yaşam alanındaki kadının birincil görevi kendi bedenini de dâhil ederek erkeği memnun edecek ortamı sağlamak ve sürdürmektir. Örneğin Zekai'nin Meagan ile sinemaya gitmesi karşısında kadın anlatıcının “Kız adam etmiş bile Zekai'yi...” (Eray, 2002: 170) cümlesinde kadının görevinin erkeğin hayatını düzenlemek olduğu vurgusu vardır. Kadın; erkeğin yönetiminde, erkeği yönetmeden onun hayatını kolaylaştırmalı ve ataerkil sistemde ikincil kabul edilen görevleri üstlenerek erkeğin önemli addedilen işlere ayırdığı zamanı genişletmesine yardım etmelidir.

Öykü, erkek tohumu satılması arzusu ve bu arzunun gerçekleşme ihtimalinin düşük olmasının belirtilmesiyle bitirilerek okurun metnin sonrasında toplumdaki kadın-erkek algısı üzerine farklı bakış açıları ekseninde düşünmeye devam etmesi sağlanır. Erkek tohumu ihtimali sosyal hayattan dışlanan kadının nesne statüsünün erkek için mümkün olup olmadığı ile toplumdaki erkek-kadın algısındaki farklarını yeniden sorgulatar.

Sonuç ve Öneriler

Toplumun kadın, erkek ve kadın-erkek ilişkilerine bakışını irdeleyen “Kadın Tohumu” öyküsü, fantastik ve eleştirel bir söylemle kadının toplumsal cinsiyet bağlamında arka plana atılmasını gözler önüne serer. Karaborsaya düşen, KDV'si olan, fişle satılan, piyango bileti gibi seri şeklinde satışa sunulması beklenen kadın tohumlarının “İthal kadın tohumu. İyi huylu, güler yüzlü, fazla para harcamayan tür. Yüksek eğitim, feminist ve politik bilinç aşıllı. Tohumlar toprağın iki santim derinliğine dikilip, gün aşırı sulanacak. Çocukların erişemeyeceği yerde saklayınız. Dikkat: Son dikim tarihi, Nisan 1989” (Eray, 2002: 167) etiketiyle pazarlanması, kadının performatif anlamda bedene hapsedilerek değersizleştirildiğinin göstergesidir. Bir bitkinin pasifliğine indirgenen kadın; bilimin, dolayısıyla erkeğin yönetiminde kendisine yüklenen misyonu yerine getirmek için var edilmektedir. Kendi varoluşuna ilişkin herhangi bir talebi olmayan / kendisine talep hakkı tanınmayan kadın, düşünsel anlamda erkeğin gerisinde kalmaya mahkûmdur. Söz konusu mahkûmiyet, kadın bedeninin erkeğin tekeline geçmesine sebep olur. Kadın, erkeğin zevkine hitap eden, onun için var olan / var edilen nesne konumunda erkeğin hizmetine sunulur. Erkeğe göre ve onun bakış açısından tanımlanan kadın; bireysellik,

kendilik ve öznellikten yoksun, erkeğin mülkiyetindeki evin “demirbaş listesi”nde yer alan nesne konumundadır. Her alanda kadını değersizleştiren stratejileriyle erkek, eğitimde de önceliği kendine tanıyarak kadın tohumlarına uygulanan aşılarda özellikle feminizm gibi kadını düşünsel bakımdan öne çıkaran fikirleri küçümsedi; ideal kadının düşünmemesi gerektiğini ya da kendisine tanınan sınırlar dâhilinde düşünmesi gerektiğini ima eder. Böylece kadının erkek karşısında değersiz kılındığı düzen gözler önüne serilerek toplumdaki kadın-erkek algılarının erkek iktidarı tarafından yanlı bir şekilde kurgulandığı vurgulanır.

Kaynaklar

- BADINTER, E. (1992). *Biri Ötekidir: Kadınla Erkek Arasındaki Yeni İlişki ya da Androjin Devrim* (Çev. Şirin Tekeli). İstanbul: Afa Yayıncılık.
- BAYHAN, V. (2013). “Beden Sosyoloji ve Toplumsal Cinsiyet”, *Doğu-Batı Dergisi, Toplumsal Cinsiyet* (1), 147-64
- BERKTAY, F. (2012). *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın: Hıristiyanlıkta ve İslamiyette Kadının Statüsü Üzerine Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım*. İstanbul: Metis Yayınları.
- BERKTAY, F. (2009). “Feminist Teorinin Önemli Bir Alanı: Cinsellik”. *Cogito Feminizm* içinde. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, sayı 58: 58-73.
- BUTLER, J. (2009). “Toplumsal Cinsiyet Düzenlemeleri”. *Cogito Feminizm* içinde. İstanbul: İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, sayı 58: 73-93.
- BUTLER, J. (2014). *Bela Bedenler* (Çev. Cüneyt Çakırlar ve Zeynep Talay). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- BUTLER, J. (2014a). *Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi* (Çev. Başak Ertür). İstanbul: Metis Yayınları.
- CONNELL, R.W. (1998). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Toplum, Kişi ve Cinsel Politika*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- DE BEAUVOIR, S. (1993). *Kadın “İkinci Cins”*: Genç Kızlık Çağı (Çev. Bertan Onaran). İstanbul: Payel Yayınları.
- DESCARTES, R. (2013). *Metafizik Üzerine Düşünceler* (Çev. Çiğdem Dürüşken). İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.
- DURAKBAŞA, A. N. (2000). *Halide Edib - Türk Modernleşmesi ve Feminizm*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- EAGLETON, T. (2014). *Edebiyat Kuramı: Giriş* (Çev. Tuncay Birkan). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- ELÇİK, G. (2009). “İğdiş Edilmiş Güzellik”. *Cogito Feminizm* içinde. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, sayı 58: 259-69.
- ERAY, N. (2002). “Kadın Tohumu”. *On Üç Büyülü Öykü: 13 Yazar, 13 Öykü* içinde. İstanbul: Can Yayınları.
- ERGUN, Z. (2009). *Erkeğin Yittiği Yerde*. İstanbul: Everest Yayınları.
- HUMM, M. (2002). *Feminist Edebiyat Eleştirisi* (Çev. Özge Altay vd.). İstanbul: Say Yayınları.

- KANDİYOTİ, D. (2011). *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar: Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler* (Çev. Aksu Bora ve Feyziye Sayılan, Şirin Tekeli, Hüseyin Tapınç, Ferhunde Özbay). İstanbul: Metis Yayınları.
- KERGOAT, D. (2009). “Cinsiyete Dayalı İşbölümü ve Cinsiyetin Toplumsal İlişkileri”. *Praksis: Maddeci Feminizm* içinde (Çev. Zeynep Kıvılcım). Ankara: Dipnot Yayınları: 9-17.
- MORAN, B. (2011). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- NOTZ, G. (2012). *Feminizm* (Çev. Sinem Derya Çetinkaya). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- ÖZTÜRK, Ş. (2009). “Feminizm”. *Cogito Feminizm* içinde. Yapı Kredi Yayınları, sayı 58: 5-11.
- PLUMWOOD, V. (2004). *Feminizm ve Doğaya Hükmetmek* (Çev. Başak Ertür). İstanbul: Metis Yayınları.
- SEZER, M. Ö. (2014). *Masallar ve Toplumsal Cinsiyet*. İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- WALTERS, M. (2009). *Feminizm* (Çev. Hakan Gür). Ankara: Dost Yayınevi.
- YUVAL-DAVIS, N. (2010). *Cinsiyet ve Millet* (Çev. Ayşin Bektaş). İstanbul: İletişim Yayınları.